

ЗНАЧЕННЯ ЕТНІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПРОЦЕСІ ЕТНІЧНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Проаналізовано участь національних меншин у сучасному політичному житті. Охарактеризовано конфліктний потенціал діяльності етнопартій в європейських державах. Досліджено причини, що загострюють міжетнічні відносини, сприяють протистоянню сепаратистських настроїв національних меншин та посиленню дезінтеграційних процесів в державі.

Ключові слова: національна меншина, етнополітичні партії, самовизначення, сепаратизм, сецесія, іредентизм.

Етнічна складова у структурі стабільності політичних відносин та викликів безпеці різних держав постійно була актуальною та відігравала важливу роль. Однак у зв'язку із подіями на Європейському континенті останніх років визначається підвищений інтерес до даної проблематики. Причиною є прагнення політичних організацій та рухів з вираженою етнічною ознакою створити власні державні утворення у не відповідності до норм міжнародного права, що спричинює загостренню міжнаціональних відносин у певних європейських країнах та утворення територій з активною фазою військових конфліктів у Європі.

Проблема впливу етнічних політичних партій чи політичних рухів з етнічною складовою на політичний процес держав перебувають у центрі багатьох українських та зарубіжних науковців, представників різних соціально-гуманітарних наук, таких як Г. Луцишин, Д. Толочко, Ю. Тищенко, Д. Гордон, Р. Гантер, А. Даймон, Т. Гарра, Б. Харфа.

Мета статті – проаналізувати роль етнічних політичних партій та політичних організацій етнічної основи у процесі самовизначення етносів та націй.

У розвиненому правовому суспільстві політичні партії є інструментом процесу формування органів державної влади. Тому право на створення політичних партій є однією із базових свобод сучасних демократій.

Ефективна участь національних меншин у сучасному політичному житті є однією із найважливіших складових мирного і демократичного суспільства. Так майже 1 млрд. осіб, тобто 15% від загального населення планети, належать до національних меншин. У Європі налічується понад 100 етнічних

груп, національних меншин із загальною чисельністю більше 100 млн. осіб [4].

Представництво етнічних спільнот відбувається завдяки власним політичним партіям. Етнополітична партія – партія, члени якої відстоюють інтереси окремої етнічної групи, мають намір представницьким чином брати участь в політичному житті держави, у якій проживають [2].

Дослідженням феномену етнополітичних партій займалися різні дослідники, однак у більшості випадків у загальній характеристиці типології політичних партій.

Американські науковці Р. Гантер і Л. Даймон розробили сучасну типологію політичних партій яка ґрунтується на трьох критеріях: формі організації партії, характері програмних зобов'язань партії та стратегії і нормах поведінки партії. Вони виокремили 15 типів, які включенні у різні види політичних партій. Серед яких: партії еліт, масові партії, електоральні партії, етнічні партії, партії рухи. Розглядаючи партії з етнічною основою ми можемо виділити у даній типології наступні: партії національного масштабу (плюралістичні національні партії, ультра націоналістичні партії) та партії регіонального масштабу (етнічні партії та конгреси) [9, с. 167-199].

Однією з новітніх спроб класифікувати вияви політичної активності етнічних груп/меншин у сучасних державах є класифікація американських науковців Б. Харфі та Т. Гарра: 1) етнонаціоналістичні (курди, палестинці, тибетці); 2) «корінні народи» (кримські татари, ескімоси); 3) «етнокласи» (турецька діаспора у Німеччині); 4) «общинні спільноти» (друзи у Лівані, китайці у Малайзії). На думку дослідників така кваліфікація є потенційним «викликом-загрозою» для внутрішньої єдності багатонаціональної держави, в якій вони мешкають. Як правило, політичні вимоги самовизначення «етнонаціоналістів» та «корінних народів» весь час обрамлені у територіальні претензії [10, с. 29].

З одного боку міжнародне право та Міжнародні документи (Статут ООН, Декларація...) декларують та надають право націям та народам на самовизначення (п. 2 ст. 1 Статуту ООН; Декларація про принципи міжнародного права). А також зазначають про рівний юридичний статус та суверенність держав, право на вільний вибір й розвиток своїх політичних, соціальних, економічних та культурних систем [1; 3].

З іншого боку наявність політичних партій за етнічною ознакою може слугувати появі або посиленню конфліктних ситуацій у суспільстві, оскільки вони акумулюють національну ідею, яка маючи підтримку у вигляді партійно-політичного

механізму, обов'язково призводить до появи вимог щодо самовизначення. Однак право на самовизначення суперечить принципу територіальної цілісності держави, згідно з яким територія не може бути змінена без загальнонаціональної згоди. Прикладом порушення цього принципу є «референдуми» у Криму у березні 2014.

Прагнення різних етнічних та етноконфесійних груп чи регіонів до відокремлення у процесі самовизначення буде трактуватися національною державою як сепаратизм, навіть якщо це право є законне. Сепаратизм може мати різні цілі, що виявляється у формах рухів за відокремлення: сецесія, іредентизм, енозис, деволуція. Сецесійна форма сепаратизму має на меті створення власної державності (Країна Басків у Іспанії); кінцева ціль іредентизму – приєднання до іншої держави (угорці в Румунії, росіяни в Україні); енозис – рух за возз'єднання із історичною батьківщиною (рух греків-кіпріотів за об'єднання Кіпру з Грецією у 70-их рр. XX ст.); деволуція – рух, під час якого регіони в середині держави вимагають і отримують політичну владу й дедалі більшу автономію від центральної влади (Калінінградська область Російської Федерації) [6, с. 48].

Д. Гордон у книзі «Державний розкол і свобода» висвітлює основні фактори, які, на його погляд, є визначальними у процесі виникнення сецесійної форми сепаратизму. Автор вважає, що сецесія можлива, коли: у певній частині держави існує економічно пригноблений клас; розпадається союз, якщо не досягнуті цілі, до яких він був створений; більшість становить смертельну загрозу для меншості, а уряд не здатен адекватно захистити відповідну територію; народ вимагає права на самовизначення; коли меншість намагається зберегти власну культуру, мову від асиміляції; група намагається ліквідувати допущену в минулому несправедливість у випадку завоювання; відбувається «порятунок» від дискримінаційного перерозподілу; коли держава є занадто великою для ефективного керування територіями; метою є збереження «ліберальної чистоти» – держава надає можливість менш або більш ліберальним регіонам відокремитися [8].

Доречно зазначити, що впродовж останніх ста років кількість незалежних держав у світі з показника 59 збільшилась до 193 країн [7, с. 6]. Більше того, тенденція до збільшення зберігається, зокрема, у Європі, на думку українського науковця Д. Толочка нараховується близько 18 «потенційно незалежних держав» [5]. Варто зазначити, що при відокремленні від певної держави частини території з метою здобуття етніч-

ною спільнотою самостійності показник кількості населення не відіграє ніякого значення. В світі існують незалежні держави з кількістю населення меншою ніж 50 тис. Наприклад, у Сан-Марино кількість населення становить 28 тис. осіб.

До списку активних політичних організацій які мають етнічну основу у сучасній Європі входять політичні партії, окремі рухи, уряди у «вигнанні», військові (терористичні організації) та псевдореспубліки кількість яких більша запропонованої вище. У таблиці 1 наведені приклади європейських держав, у яких існують активні етнічні політичні рухи сепаратистського характеру. Також вказано назви запропонованих держав, за створення яких виступають дані рухи за відокремлення.

Таблиця 1.

Етнічні політичні рухи сепаратистського характеру

Країна	Назва терористичної чи політичної організації, руху	Запропонована держава
Бельгія	Nieuw-Vlaamse Alliantie (Новий фламандський альянс), Vlaams Belang (Фламандський інтерес)	Фландрія
Боснія і Герцеговина	Савез независних соцшл демократа (Союз незалежних соціал-демократів), Српска демократска Странка (Сербська демократична партія), Stranka Demokratske Akcije (Партія демократичної дії),	Республіка Сербська
Велика Британія	Cornish Nationalist Party (Корнуольська націоналістична партія), Cornish National Liberation Army (Корнуольська народно-визвольна армія), Progressive Democratic Party (Прогресивна Демократична Партія), Mec Vannin (Сини Мена), Ulster Third Way (Ольстерський Третій Шлях), Sinn Fein (Шинн Фейн), Páirtí Sóisialta Daonlathachan Lucht Oibre (Соціал-демократична і лейбористська партія), Oglainn Eireann (Ірландська Республіканська Армія), Scottis National Páirtie (Шотландська національна партія), Orkneyand Shetland Movement (Оркнейських і Шетландських рух)	Корнуолл, Гібралтар, острів Мен, Північна Ірландія, Шотландія, Шетландські острови
Греція	Ushtria Çlirimtare e Çamërisë (Армія звільнення Чамерії)	Чамерія
Данія	Tjóðveldi (Республіка), Hin føroyski fólkaflokkurin (Фарерська Народна Партія), Miðflokkurin (Центральна партія), Sjálvstýrisflokkurin (Незалежна партія)	Фарери

Продовження таблиці 1.

Іспанія	Euzko Alderdi Jeltzalea (Баскська націоналістична партія), Eusko Alkartasuna (Баскська солідарність), Eusko Abertzale Ekintza (Баскська національна дія), Partido Andalucista (Андалусійська партія), Partido Socialista Andaluz (Андалусійська соціалістична партія), Bloque Andaluz de Izquierdas (Лівий блок Андалусії), Chunta Aragonesista (Арагонська рада), Tierra Aragonesa (Арагонська земля), Partiu Asturianista (Астурійська партія), Conceju Nacionaliegu Cantabru (Кантабрійська національна рада), Coalicion Canaria (Канарська коаліція), Tierra Comunera (Земля простолюду), Izquierda Castellana (Кастильські ліві), Unión del Pueblo Leonés (Леонський народний союз)	Країна Басків, Андалусія, Арагон, Соціалістична республіка Астурія, Кантабрія, Канарські острови, Кастилія, Держава Леон
Італія	Lega Nord (Ліга Півночі), Union Valdôtaine (Союз Валле-д'Аоста), Lega Lombarda (Ліга Ломбардії), Movimento per l'Indipendenzadella Sicilia (Рух за незалежність Сицилії), Fronte Nazionale Siciliano (Сицилійський Національний Фронт),	Паданія
Молдова	Patria (Партія соціалістів республіки Молдова)	Придністровська Молдавська Республіка
Польща	Ruch Autonomii Sleska (Рух за автономію Сілезії)	Сілезія
Румунія	Союз за відродження Угорської Трансільванії	Трансільванія
Сербія	Lidhja Demokratike e Kosovës (Демократична ліга Косово), Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës (Альянс за майбутнє Косово), Албанська національна армія	Республіка Косово, Велика Албанія
Україна	Донецька народна республіка, Луганська народна республіка, Армія Новоросси, Русская православленная армія	Новороссія
Фінляндія	Ålands Framtid (майбутнє Аландів)	Аландські острови
Франція	Batasuna (Батасуна), Euzko Alkartasuna (Баскська солідарність), Euzko Alderdi Jeltzalea (Баскська націоналістична партія), Euskadi Ta Askatasuna (Країна басків і свобода (ETA)), Corsica Libera (Вільна Корсика), Frontedi Liberazione Naziunale Corsu (Фронт національного визволення Корсики)	Країна Басків, Корсика
Хорватія	Istarski demokratski sabor (Істрійська Демократична Асамблея), Istarski socijal demokratski forum (Істрійському Соціал-Демократичний форум), Уряд Республіки Сербська Країна у «вигнанні»	Істарска Жупанія, Республіка Сербська Країна
Чорногорія	Tranka Demokratske Akcije (Партія демократичної дії)	Санджак

В багатьох країнах дотримуються думки, що національні (етнічні) меншини варто обмежувати від участі у владі, оскільки присутність національних меншин сприяє виникненню опозиції в державі. З іншої сторони, в багатьох державах вважають, що присутність представників національних меншин в органах влади знімає етнічну напругу в суспільстві, запобігає виникненню етнічних конфліктів [2].

Отже, проаналізувавши існування та функціонування різних етнічних рухів, організацій, політичних партій, котрі у більшості випадків мають сепаратистський характер, можемо стверджувати, що процес політизації етнічностей має значний конфліктогенний потенціал. Право на самовизначення належить народу як нації. Політичне самовизначення національних меншин мобілізує суспільство навколо етнополітичних партій з одного боку та націоналістичних партій з іншого, що створює конфліктну ситуацію. Питання щодо відокремлення національної меншини або нації породжує проблеми, вирішення яких повинно здійснюватися в рамках міжнародного права. Так як останнє передбачає принципову недоторканість кордонів, в більшості випадках кінцевим результатом є засудження, визнання нелегітимним та недопустимим відокремлення (сепаратизм). Проте, в конкретних випадках потрібно відмежовувати право націй на формування власної держави від сепаратизму.

Список використаних джерел:

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Find
2. Луцишин Г. Діяльність етнополітичних партій: консолідація політичної нації чи загострення міжетнічних відносин? [Електронний ресурс] / Г.І. Луцишин. – Режим доступу: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwIemq3EOhNKAhVHjSwKHf7IAZgQFggsMAI&url>
3. Статут ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
4. Тищенко Ю. Забезпечення ефективної участі меншин у суспільному житті: електоральні процеси. Аналітичний огляд [Електронний ресурс] / Юлія Тищенко ; Український незалежний центр політичних досліджень. – Режим доступу: http://diversipedia.org.ua/sites/default/files/national_minority_elections_2012.pdf

5. Толочко Д. Самовизначення етнічних спільнот у сучасній Україні [Електронний ресурс] / Денис Толочко. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2014_3_8
6. Цебенко О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект / О. Цебенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – №26. – С. 44-51.
7. Цифра Ю. Європейські регіональні проекти. Самовизначення націй і майбутнє ЄС / Ю. Цифра // Віче. – 2013. – № 15(348). – С. 5-8.
8. Gordon D. Secession, State, and Liberty [Електронний ресурс] / D. Gordon. – Режим доступу: <https://mises.org/library/secession-state-and-liberty>
9. Gunther R. Species of political parties: A new typology / R. Gunther, L. Diamond // Party politics. – L. etc., 2003. – Vol. 9. – № 2. – P. 167-199.
10. Gurr T. Ethnic Conflicts in World Politics / T. Gurr, B. Harff. – Boulder : Westview Press, 2004. – 237 p.

Participation of national minorities in contemporary political life. Characterized ethnoparty of conflict potential in European countries. The reasons that aggravate inter-ethnic relations, promote confrontation separatist ethnic minorities and strengthening of disintegration processes in the country.

Key words: minority ethno-political party, self separatism, secession, irredentism.

Отримано: 2.06.2016

УДК 364.02:340.111.5

О. А. Корнієвський

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Акцентовано увагу на тому, що гармонійне співіснування правового та соціального начал сучасної демократичної державності є головною умовою життєздатності державного устрою. Важливим чинником утвердження соціально-правової державності визначено стимулювання участі організацій громадського суспільства в соціально-економічних процесах, наданні ними соціальних та інших суспільно значущих послуг.

Ключові слова: соціально-правова держава, соціальна справедливість, верховенство права, організації громадянського суспільства, соціальні послуги.

Формування соціально-правової держави є необхідним етапом еволюції сучасної демократії. Доповнення загальногo демократичного базису потужною соціальною складовою